(ПОЕМА В НАРОДНОМУ СТИЛІ)

1

Коло річки, у садочку
Маленька хатина, –
У хатині чорнобрива
Молода дівчина.

Щовечора, як зіронька
До місяця сходить,
Молодая дівчинонька
В садочок виходить.

Тож виходить сама з хати
У ясную нічку, –
А тим часом козаченько
Перепливе річку,

Як приверне к бережечку,
Човничок прив’яже, –
Уклониться дівчиноньці,
"Добривечір" скаже.

По садочку собі ходять,
За руки візьмуться,
Розмовляють та радяться,
Коли поберуться.

"Ой коли ж ми поберемось,
Дівчинонько-роже?" –
"Уосени, козаченьку,
Як бог нам поможе!.."

У коханій розмовоньці
Швидко ніч проходить,
Блідне місяць, гаснуть зорі,
І сонечко сходить…

Сіда хлопець у свій човник
Та бере весельце;
Стиснув ручку, махнув веслом:
"Прощай, Ксеню, серце!"

2

Осінь надходить, літо минає,
Вже ж за дівчину козак не дбає.
Вже старостоньки скрізь походжають,
Ксенину ж хату вони минають.

Йдуть до сусіда в новую хату, –
Сватають в його дочку багату!..
Чує Оксеня смутну новину, –
Що свата милий іншу дівчину;

Уже сьогодні їх заручають,
А через тиждень і повінчають…
Наче байдужа дівчина ходить, –
Вийде ж в садочок та й сльози ронить.

Рушнички шиті лежать у скрині,
Вже не клопочуть вони дівчини!
В журбі та в тузі тиждень минає,
По селу ж ходить та "молодая",

У кожду хату вона вступає,
На дівич-вечір дружок збирає,

І до Оксені заходить в хату, –
Тож на весілля її прохати:

"Прошу, сестрице, тебе, голубко,
За старшу дружку до мене, любко!" –
"Не можу, серце!.. я б і радніша;
За дружку в тебе хай стане інша".

"Отак, сестрице! отак мовляєш!
Певне, мене ти більш не кохаєш!" –
"Не гнівайсь, серце, за мої речі…
Прийду сьогодні на дівич-вечір!

Тебе, сестрице, я не забуду, –
За старшу дружку у тебе буду".

(Згодилась, прийде, хоч тяжко дуже.
Вдасть перед милим, що їй байдуже).
Йде молодая весела з хати, –
Смутна Оксеня випроводжати…

3

У суботу в молодої
Та великий збір,
То ж сходяться подруженьки
До неї у двір.

За столом вже молодая
Сіла на посад,
На лавочках всі дружечки
Посідали вряд.

Старша дружка жалібної
Починa співать, –
Виспівує і на очах
Слізоньки тремтять.

"Червоная калинонька,
А біленький цвіт;
Ой чи не жаль тобі, Галю,
Молоденьких літ?.."

"Ой час-пора, отець-мати,
Поблагословить,
Ой час-пора молоденькій
Та гіллячко звить!"

І гіллячко, і віночок
Вже вити пора,
А іще ж то барвіночку
Для вінка нема.

Старша дружка по барвінок
Додому піде,
Бо кращого барвіночку
Немає ніде.

Пішла з жалем дівчинонька
Та у свій садок,
Щоб нарвати барвіночку
Іншій на вінок;

Рвучи його, журливую
Пісеньку співа,
За сльозами ледве може
Вимовлять слова:

"Барвіночку мій хрещатий,
Зелений, дрібний,
Ой, я ж тебе викохала,
Хороший, рясний!

Я ж садила, поливала
Тебе навесні,
Я ж думала, на віночок
Здасися мені!

Здався тепер, барвіночку,
Не мені, другій, –
Бодай би зсох, бодай зов’яв,
Барвіночку мій!.."

Тож нарвала барвіночку,
Віночок звила,
Походила по садочку,
Над річку пішла.

Подивилась у водицю
На личко своє,
Тихо, тихо промовила:
"Горенько ж моє!

Вродо моя хорошая,
Нащо ти цвітеш?
Без доленьки на сім світі
Марне пропадеш!

Нема щастя, нема долі,
Лиш врода сама…
І кохання зневажене,
Дружини нема!

Забув мене мій миленький,
Іншу полюбив,
І навіки мою долю
Та й занапастив!

То ж він завтра із другою
Піде під вінець…
А я собі під водою
Знайду вже кінець!"

Промовила теє слово,
Стала на горбок…
Нема, нема дівчиноньки,
Лиш плавле вінок.

4

Вже ж минуло з того часу
Аж три довгі роки,
Як втопилась дівчинонька
У річці глибокій.

Гуля всюди тая слава,
Та вже перестала,
А дівчина під водою
Русалкою стала.

Та не має русалонька
І там супокою:
Не втопила свого лиха
Навіть під водою!

Чи таночок з русалками
При місяцю водить,

То все їй той козаченько
З мислоньків не сходить.

Або сяде, чеше коси
У темному гаю,
Її ж думка круг хатини
Милого витає.

Всі русалки, мов рибоньки,
Веселії грають,
А у неї завжди хмари
Чоло укривають.

Тільки ж то їй і розваги,
Як молодик зійде, –
Проти хати миленького
На бережок вийде;

Вийде, ходить по бережку,
Тихенько співає,
Чи не вийде милий з хати, –
Усе виглядає.

А як зайде місяченько,
Почина світати, –
Тихо пливе русалонька
В підводні палати.

5

Як навесні починає
Крига розтавати,
Збираються русалоньки
До моря гуляти.

Пливе з ними і дівчина
Гуляти до моря, –
У чужий край, у далекий,
Тікати од горя…

Не втече пак! ніщо її
Вже не розважає,
Навіть і там, в чудовому
Південному краю.

Її сестри на дні моря
По пісочку ходять
Шукать перлів та коралів,
І таночки водять.

Веселії, безжурнії
Ті легкі таночки!
То граються із рибками,
То роблять віночки;

Вона ж сидить геть окремо,
До їх не вступає,
Та безкраї свої думки
Думає, гадає.

Дожидає, коли з того
Хорошого краю
Повернуться русалоньки
До рідного гаю.

Діждалася, вертаються
Русалки додому
В темну нічку, серед бурі,
Блискавиці й грому.

Та й у серці в русалоньки
Спокою немає, –
І грім отой немов її
Трохи розважає.

Вернулася, а тим часом
Вже й літо настало,
А там жнива, бо і жито
Поспівати стало.

І виходить русалонька
В поле виглядати,
Чи не вийде її милий
На лан жита жати.

Вийшов милий з дружиною
На лан жито жати,
І дитинку під копою
Положили спати;

А сами серпи побрали
І постать займають,
Та вдвох собі лагідненько,
Любо розмовляють.

Русалонька на ту пару
Тільки подивилась,
Змінилася у личеньку,
За серце схопилась;

Потім знову подивилась,
Промовила тихо:
"Побрався ти, козаченьку,
Та на своє лихо!

Не завжди там буде щастя,
Де твоя хатина, –
Зостануться сиротами
Жінка і дитина!

Будеш знати, козаченьку,
Як русалка любить,
Скоро ж тебе те кохання
З сього світу згубить!"

Те мовляла, одпливала
У свої палати
І милого не ходила
Більше виглядати...

6

Стала слава на все село,
Стали поговори, –
Все за того козаченька,
Що чорнії брови.

Ой казали, говорили
По всім селі люде:
"Та вже з того козаченька
Нічого не буде!

Як день божий, смутний ходить
Та думку гадає,
Та щоночі йде над річку,
До темного гаю".

Славлять люди – і дружина
Журиться, бо знає,

Чого милий у гай темний
Щораз доходжає.

То в гай ходить, то в садочок,
Де жила дівчина;
Бачить мила й знає добре,
Чия то причина…

Не вважає козаченько
На ті поговори,
В його серці туга в’ється
Та лютує горе.

Пішов якось у садочок
У місячну нічку,
Походив там коло хати,
Потім в гай над річку.

Пішов, ходить бережечком
Та думку гадає,
Все дивиться на річеньку,
Очей не спускає.

В той час вийшла русалонька
Трохи погуляти,
Потім сіла коло річки
Косоньку чесати;

Побачила козаченька,
Неначе зраділа,
Усміхнулась, – лиш на личку
Щось дуже збіліла.

Ходить смутний козаченько
Та думку гадає,
А русалка чеше коси
Та пісню співає:

"Любий козаче, чого ти ходиш
Смутний по темному гаю?
Слухай, козаче, пісню русалки, –
Тож я для тебе співаю!

Ой чи забув ти, серце-козаче,
Пісню, що мила співала?
Ой чи забув ти тую дівчину,
Що тебе вірно кохала?

Коли забув ти, – чого ж ти ходиш,
Дивишся пильно у воду?
Наче шукаєш у тій водиці
Згублену милую вроду!

Ох не забув ти, серце-козаче,
Пісні, що мила співала!
Ой не забув же тої дівчини,
Котра так щиро кохала!..

Як не забув ти, – ходи до мене!
Я твоя першая мила!
Зраду забуду, любити буду
Тебе, як перше любила!

Я вже не тая, що була перше
(Лиш не забула кохати!), –
Я вже русалка – і під водою
Маю осяйні палати.

В мене палати кращі од царських,
Із дорогого кришталю,
В мене віночок з чистого злота,
З перлів дрібних та коралю:

Все те для тебе дам я, козаче,
Тії палати й віночок,
Всіх зберу подруг, будем для тебе
Легкий водити таночок.

Любий козаче, йди ж ти до мене!
Я твоя першая мила,
Зраду забуду, любити буду
Тебе, як перше любила!"

Козак слуха тую пісню,
Слуха, умліває, –
А русалонька до нього
Руки простягає.

Біжить милий до русалки,
Та й не добігає,
Бо із річки – русалочок
Юрба випливає;

Обступили козаченька,
В гаю залунало, –
Наче крик, неначе регіт, –
Далі тихо стало...

Тихо, тихо з неба світить
Промінь місяченька,
Сидить тая русалонька
Біля козаченька.

Похолонув козаченько,
Не чує, не бače,
Як над ним його кохана
Вбивається, плаче:

"Чи се ж тії карі очі,
Що я цілувала,
Чи се ж теє біле личко,
Що я милувала?
Ой чи се ж той козаченько,
Що я виглядала?

Вже ж не гляне він на мене, –
Дарма виглядати!
Вже ж моєму миленькому
Світу не видати!

Не озветься до своєї
Любої дівчини –
Він німий лежить, холодний
З моєї причини.

Ой забула б я, мій милий,
І горе, і зраду,
Лиш устав би ти до мене,
Дав мені пораду!

Нещаслива годинонько,
Що ж я наробила?
Ой нащо ж я свою долю
Та й занапастила!"

І знов тихо, з неба світить
Промінь місяченька.

Ломить руки русалонька
Біля козаченька.

[Волинь, с. Колодяжне. 1885 р., 6 грудня]